

בעד החלון

יעדי ההערכה העיקריים

לבדוק את יכולתו של התלמיד:

- להבין טקסט ברמה הלוקלית, ברמה הגלובלית וברמת הפרשנות.
- להבחין בסוגה (ז'אנר) של הטקסט שהוא קורא.

מילות מפתח:

- הפקת משמעות
- הכללה
- רכיבי מבנה:
- משאלה
- פתרון
- הסיפור כסוגה (ז'אנר)
- קישוריות:
- אזכורים באמצעות תחליפי שם

תיאור כללי

במוקד המשימה סיפור קצרצר, שבו יש מונולוג פנימי שעוסק ביחסים בין בני-אדם – ילדים כמבוגרים. התלמידים מתבקשים להוכיח את הבנת הנקרא באמצעות שאלות הדנות בתוכן, בסוגה ובלשון.

ידע נדרש: היכרות עם רכיבי מבנה, יכולת לזהות סיפור ולהבחין במאפייניו, ולהבין את הקישוריות של הטקסט באמצעות אזכורים המתבצעים על-ידי תחליפי שם.

מבנה המשימה

פעילויות	מקום	זמן
קריאה והבנה: שאלות לבירור הבנת המסר של הטקסט וניסוח תגובה רגשית כלפיו; אפיון הסוגה (ז'אנר) של הטקסט; בירור הבנת הטקסט ברמת הפרשנות לשון: הבנת הקישוריות של הטקסט באמצעות מציאת אזכורים (על-ידי תחליפי שם)	כיתה	45 דקות

הסבר כללי

הסיפור **בעד החלון** מאת גרשון שופמן, הוא סיפור קצר מקובץ הסיפורים **שלכת**, שערך חיים באר. זהו מונולוג פנימי, המציג תמונת מצב, ולא סיפור במבנה שאנו רגילים לו. המספר מתבונן בעד החלון בבנו המלקט עם חבריו אגוזים מן העץ, ומבחין כי אינו זריז כחבריו בחטיפת אגוזים. בעקבות זאת הוא מהרהר לרגע על "חטפנות" ועל "חטפנים". המספר הוא אמנם אדם מבוגר, אך מושא ההתבוננות שלו הוא נושא הנוגע לתלמידי חטיבת-הביניים, בין שהם "חטפנים" גרועים ובין שהם "חטפנים" טובים.

האתגרים שטקסט זה מציב:

- **בתחום הז'אנר:** הקורא נדרש לקריאה אחרת, שכן מאפייני הסוגה (ז'אנר) של הטקסט הם מורכבים. אף-על-פי שזהו סיפור, הוא קצרצר ובעל מאפיינים של שיר, כגון: הצורה הגרפית, המצלול וחזרות על מילים. עם זאת, שלא כבשיר, מצביעים בו במפורש על תופעה מסוימת, וגם מביעים בו תקווה כמסר חברתי. למרות זאת, אין הוא טקסט עיוני, כי התקווה שמובעת בו מוצגת באופן אירוני.
- **בתחום הלשון:** הקורא נדרש להתמודד עם קשיים לשוניים, הנובעים מן הדחיסות ומן המורכבות של הטקסט וכן מן המשלב הלשוני הגבוה שלו.
- **בתחום הפקת המשמעות:** מן הקורא נדרשת בגרות מסוימת ובשלות רגשית כדי להבין את הקשר האנלוגי בין משחק הילדים לבין סדר העולם החברתי, כלומר - להבין מדוע האב עצוב, מדוע הבן אינו חוטף אגוזים כמו כולם, ומדוע זהו "סימן רע לו ולמלחמת קיומו". נדרשת העמקה מסוימת כדי להבין את המסר של הסיפור, המתייחס לדפוסי ההתנהגות של בני האדם באשר הם.

קוראים ומבררים

1. **א. מהי הבעיה החברתית בסיפור?**
2. **ב. מהי המשאלה בסיפור?**
3. **ג. מדוע אין... פתרון?**

מטרה

לבדוק את יכולתו של התלמיד להבין טקסט ברמה הגלובלית, ולהתייחס לדגם המבני שלו (בעיה-פתרון).

מחון (כולל הסברים ודוגמות)

רמה 1	רמה 2	רמה 3	רמה 4	הקריטריונים
<p>אין הכללה, או שהכללה מעורפלת או לא רלוונטית;</p> <p>אין זיהוי של המשאלה, או שהזיהוי שגוי (אין הבחנה בין המשאלה לבין הפתרון המתבקש).</p>	<p>הכללה: ישנם ליקויים בהמרת הסיטואציה הסיפורית הקונקרטית לרעיון כללי;</p> <p>זיהוי מעורפל של המשאלה והבחנה בלתי ממוקדת בינה לבין הפתרון המתבקש.</p>	<p>הכללה: המרה של הסיטואציה הסיפורית הקונקרטית לרעיון כללי;</p> <p>זיהוי של המשאלה באופן כללי והבחנה בינה לבין הפתרון המתבקש.</p>	<p>הכללה: המרה ממוקדת של הסיטואציה הסיפורית הקונקרטית לרעיון כללי;</p> <p>זיהוי מדויק של המשאלה, והבחנה בינה לבין הפתרון המתבקש.</p>	<p>תוכן</p>
<p>ניסוח לקוי וציטוטים המעידים על חוסר הבנה.</p>	<p>ניסוח לקוי, או: ציטוט שמעיד על חוסר הבנה.</p>	<p>ניסוח לקוי, המקשה את הקריאה.</p>	<p>ניסוח מיטבי – בלשונו של התלמיד או על-ידי ציטוט מושכל של הטקסט.</p>	<p>מבע</p>

01

02

רמה 4 תשובה אפשרית:

- א. בממד החברתי מוצגת בעיה, והיא שיכולת ה"חטפנות" היא תנאי להצלחה בחיים. מי שחסר את היכולת הזו – סופו להזדנב אחרי חבריו בידיים ריקות ובתסכול תמידי.
- ב. המשאלה היא שסדר העולם ישתנה, ולא תהיה קיימת בו מלחמת קיום המבוססת על חטפנות.
- ג. הפתרון המעשי לבעיה הוא שינוי כלשהו בילד.
- הבעיה היא שמי שאין לו יכולת חטיפה, לא יוכל להסתדר בחיים.
- המשאלה היא שהעולם יהיה אחר, שלא יהיה בו את הסדר שבו החטיפה תופסת מקום. שהבעיה הזו לא תהיה.
- המשאלה הזו לא תוכל לעולם להיות פתרון, כי פתרון זה לתת דרך לצאת מהבעיה, ולא רק לקוות שהיא תיפתר בעתיד.
- הערה:** הכותב השתמש במילים המציינות הכללה טובה, כגון: מי שְׁ..., "העולם".
- הבעיה החברתית הכללית היא: רק מי שיודע לחטוף ולהתנהג בצורה כזו יצליח וישרוד.
- המשאלה היא שיהיה סדר בעולם, ולא יהיה בלגן, ושכולם יצליחו במה שהם שואפים, בלי דחפנות.
- זו רק משאלה מפני שהפתרון היחיד הוא שכולם יתנהגו טוב ומושלם, וזה לא יכול לקרות.

- רמה 3** ■ על מנת להשיג משהו צריך לחטוף.
כשהבן יגדל כבר לא יהיה צורך לחטוף.
זו רק תקווה, ולא בטוח שזה באמת יקרה.
הערה: התשובה לשאלה השלישית היא טאוטולוגית, כלומר תמיד נכונה ואינה מספקת מידע על המציאות.
- רמה 2** ■ הבעיה היא שלילד אין יכולת חטיפה, וזה גורם לו למעמד נמוך בחברה.
המשאלה היא שעד שיגדל יהיה סדר עולם כזה, שלחטיפה לא יהיה בו מקום.
כי חטיפה זה לא דבר שפותרים כל כך בקלות.
■ הבעיה הכללית העולה מן הטקסט היא שרק מי שחוטף את האגוזים הנושרים מהעץ אחד מהשני, אז רק הוא יחזור הביתה כשכיסו מלאים אגוזים.
המשאלה שמביע בנו של האב היא שאף אחד לא יצטרך לחטוף ולסבול אלימות בחייו, שבעולם לחטיפה ואלימות לא יהיה מקום כלל.
הבעיה אינה פתרון מכיוון שלחטוף זה אינו פתרון, ורק מי שחוטף יחזור הביתה כשכיסו מלאים אגוזים.
הערות: רק בתשובה לשאלה השנייה הצליחה התלמידה להתנתק מן הסיטואציה הספציפית המוצגת בסיפור. שתי התשובות האחרות מעידות על הבנה מעורפלת של הסיפור. ראשית, היא מבלבלת בין הדמויות שבסיפור. שנית, התשובה לשאלה השלישית היא שגויה.
- רמה 1** ■ הבעיה היא שיש חברה של ילדים שקוטפים אגוזים, ויש ילד אחד שלא מגיע לעץ ולא מסוגל לקטוף. המשאלה היא שהילד יגדל.
■ הבעיה היא שכל החברים ממלאים את הכיסים שלהם באגוזים, והוא לא יכול.
המשאלה היא שעד שיגדל יהיה סדר עולם כזה, שלחטיפה לא יהיה בו מקום.
זה לא פתרון בגלל שלא כל החזק מצליח.
הערות: נראה שהתלמיד אינו מסוגל לעשות הכללה של ידע ונצמד לסיטואציה הספציפית שבסיפור. הוא נעזר ברמזי טקסט על-מנת לענות. הציטוט של המשאלה אינו רלוונטי לתשובה השנייה, והפתרון מנותק מן ההקשר של הסיפור.

הטעם שאחרי הקריאה

2. מהו מצב הרוח שלך לאחר קריאת הסיפור "בעד החלון"?

מטרה

לבחון את יכולת ההנמקה של התלמיד כמדד להבנת המסר של הסיפור.

מחווה (כולל הסברים ודוגמות)

- רמה 4** הנימוק קשור בקשר סיבתי הדוק לתגובה שצוינה ורלוונטי לה ולסיפור (בהיבט הקונקרטי והכללי).
■ מצב הרוח שלי: מוטרד, יאוש. הסיפור גורם לי לחשוב על הבעיה הזו, שאמורה להדאיג את כולם.
■ יש לי מצב רוח פסימי – אם המספר מגיע למצב שתקוותו היחידה היא ש... (וזו בקשה בלתי אפשרית) – סימן שהמצב חמור מאוד.

- רמה 3** הנימוק קשור בקשר סיבתי לתגובה שצוינה, ורלוונטי באופן חלקי לתחושה זו ולסיפור (בהיבטו הקונקרטי והכללי).
 ■ מצב רוח אופטימי, כי זו תקווה שהרבה אנשים דוגלים בה.
 זה גורם לי להאמין שזה מה שיקרה.
- רמה 2** הקשר בין הנימוק לתגובה שצוינה הוא רופף, או שהנימוק מאולץ.
 ■ מהורהר. יש לי סימן שאלה בקשר לאותם ילדים שחטפו את האגוזים.
- רמה 1** מובעות תחושות סותרות, או: מצוינות תחושות אפשריות של גיבורי הסיפור.
 הקשר בין הנימוק לתגובה שצוינה אינו ברור. הנימוק אינו רלוונטי לסיפור או לתחושה המובעת ביחס לסיפור.
 ■ הסיפור משרה בי מצב רוח אדיש, יאוש. הוא אומר: מסכן, יחזור הביתה בלי אגוזים!

דנים על סוג הטקסט

3. לאחר שהתלמידים... התעורר בניתה ויכות... מה לדעתכם ייכתב על הלוח... ציינו שלושה נימוקים מתאימים...

04

מטרה

לבחון את יכולתו של התלמיד לזהות סיפור ולהבחין במאפייניו.

הערה

בסעיף זה נבדקת יכולתו של התלמיד להבחין בסוגה. ההנחה שלנו היא שילד יודע כבר מגיל צעיר לזהות סיפור, ושהוא יודע משיעורי הספרות בבית-הספר היסודי ובחטיבת-הביניים מהם מאפייניו של הסיפור.

מחונן (כולל הסברים ודוגמות)

רמה 4 מצוינים שלושה מאפיינים נכונים או רלוונטיים לסוגה (סיפור), ומובאות דוגמות מתאימות מן הסיפור.

תשובה אפשרית:

הנימוקים לכך שהטקסט הוא סיפור: 1. הוא כלול בקובץ סיפורים; 2. הוא כתוב בגוף ראשון, מפי המספר; 3. מתואר בו (בפסקה הראשונה) אירוע (אמיתי או בדיוני); 4. יש בו מרכיבים של מבנה נרטיבי (רקע, שינוי מצב הגורם לבעיה ותוצאה); 5. יש בו אמצעים אמנותיים של סיפור (תנועה, תיאור של מקום, אפיון של דמויות ודיאלוג פנימי); 6. מטרת הטקסט אינה ללמד או למסור מידע, אלא להעביר מסר; 7. הפסקה האחרונה בו היא מעין מוסר השכל, כמו במשל או במעשייה.

הנימוקים לכך שהטקסט אינו סיפור: 1. לשון הטקסט בעלת מאפיינים של לשון השירה בכלל (חסכנות) ושל קינה, בפרט; 2. הטקסט עוסק בבעיה חברתית-פסיכולוגית, אשר מוצהרת בפירוש, כמו בחיבור עיוני; 3. חסרים בו מרכיבים מרכזיים של המבנה הנרטיבי: א. הניסיון לפתור את הבעיה; ב. מידע על גיבורי הסיפור (שם, זמנם ומקום מגוריהם); ג. עלילה של ממש (בסיפור הזה אין התרחשות).

- זה סיפור, כי קוראים אותו ומבינים אותו כל פעם בצורה אחרת.
זה סיפור שיש בו מספר-עד.
 - זה לא סיפור כי זו בעיה אמיתית, ולא סיפור אגדות.
 - לא סיפור, זה אחד שמדווח על מה שראה ועל מחשבותיו (יומן...). קצר מידי.
לא סיפור – יש בו דעה, בעיה ונימוק לדעה. זה אמיתי.
זה כמו משל. עם מוסר? לקח?
 - זה סיפור, כי זה נשמע כמו מישהו מבוגר שמספר על העבר שלו.
זה סיפור כי יש בו עלילה ומסר.
זה סיפור כי יש בו משאלה, ואילו בחיבור יש פתרון.
- הערות:** בנימוק הראשון הכוונה כנראה לנקודת המבט של הטקסט (ראייה לאחור, אוטוביוגרפיה); בנימוק השלישי אפשר לראות דוגמה ל"חכמת ההיבחנות", שבזכותה התלמיד יודע לנצל לטובתו את השאלון.

רמה 3 מצוינים שני מאפיינים נכונים או רלוונטיים לסוגה, ומובאות דוגמות מתאימות מן הסיפור.

- אפשר לראות אותו כילד המספר מה עבר עליו.
 - זה לא סיפור כי אין לו אמצע ואין לו סוף (כסיפור).
 - לא סיפור, אין לו סוף כי לא מסופר אם הוא הפך לגבוה.
זה מחולק לבתים כמו שיר.
- הערות:** סעיף זה בודק את היכולת להבחין בסוגה ולא את הבנת הנקרא, ועל כן התשובה נחשבת לתשובה נכונה, על אף שניכר כאן ליקוי בולט בהבנת הטקסט. מצוינים רק שני מאפיינים נכונים, ולכן התשובה מדורגת ברמה 3.

רמה 2 מצוין מאפיין אחד נכון או רלוונטי לסוגה, ומובאת דוגמה מתאימה אחת מן הסיפור.

- זה לא סיפור כי זה אדם שראה את זה ורוצה להביע את דעתו.
זה לא סיפור כי הוא מסודר לפי מיקטעים.
- הערות:** בנימוק הראשון כוונתו של התלמיד היא, כנראה, להבדל שבין מבדה (fiction) לעובדה – (non-fiction), ואף שהניסוח מעורפל – הנימוק נכון. הנימוק השני נשלל, כיוון שסיפור יכול גם כן להיכתב במקטעים.

גיבור ללא שם

4. ...מדוע בחר הסופר שלא לציין את שמו של הילד?

מטרה

לבחון באיזו מידה הבין התלמיד את הרעיון המרכזי של הסיפור.

מחווין (כולל הסברים ודוגמות)

רמה 4 ישנה התייחסות לבעיה האוניברסלית (ולא רק לפרטית) שבסיפור.

תשובה אפשרית:

הסופר רצה להדגיש שהבעיה היא אוניברסלית; הסופר רצה להדגיש, שהסיפור הוא לכאורה סיפור פרטי – אך למעשה הוא מעין משל, שבו דמות הבן מייצגת קבוצה שלמה (שגם האב כלול בה) ועל כן שמו אינו חשוב; הסופר אולי חשש, שציון מפורש של שם הילד עלול בטעות ליצור אצל הקוראים רושם כאילו הסיבה לתופעה המתוארת בסיפור נעוצה באופי של ילד, מה שיביא להחמצת המסר של הסיפור.

תשובה אפשרית נוספת שענו התלמידים, ושאינה קשורה למסר של הסיפור היא, שהסופר ביקש לשמור על פרטיותו של בנו.

רמה 3 ישנה התייחסות רק לממד האישי שבסיפור, או: התייחסות מעורפלת לממד האוניברסלי שבסיפור.

■ זה נוגע להרבה ילדים בעולם, בלי להזכיר שמות.

הערה: התשובה אמנם מתייחסת לפן האוניברסלי של הסיפור, אבל כיוון שהכותב השתמש בכינוי הרומז "זה" – ולא הסביר למה התכוון – היא תדורג ברמה 3.

רמה 2 ישנה התייחסות, אבל מעורפלת, לממד האישי שבסיפור.

■ אם הסופר רצה לפרסם את הסיפור, והבנדס שהוא הילד היה קורא את הסיפור, לא היה לו נעים להיזכר בזה שכל החברים שלו היו קוטפים והוא לא.

הערה: יש כאן התייחסות רק לסוגיית הפרטיות הביוגרפית של הגיבור. הבנת המסר של הסיפור מוטלת בספק.

רמה 1 תשובה שאינה לעניין.

■ זה מזונוג. הילד מספר על החיים שלו.

הערה: התשובה מעידה על הבנה לקויה של הסיפור (האב הוא שנושא את המזונוג ולא הבן), ובניסוחה הנוכחי גם אינה רלוונטית.

איפה הילד? – תחליפים לשוניים

5. א. סמנו... כל המקומות שבהם מאוזכר הילד...

ב. העתיקו... ארבע מילים שונות שבהן "מצאתם" את הילד, והסבירו...

מטרות

- לבדוק באיזו מידה התלמיד מבין את הסיפור לעומקו דרך המשפט והשיח.
- לבדוק את הבנת הקישוריות של הטקסט באמצעות אזכורים המתבצעים על-ידי תחליפי שם.

הערה

הסעיף הקודם התמקד באנונימיות של דמות הגיבור ובמשמעותה. לעומתו, סעיף זה עוסק בייצוגה הלשוני של האנונימיות, באמצעות אזכורים המתבצעים על-ידי תחליפי לשון (כגון: תחליפי שם לסוגיהם, כינויי גוף פרוד, כינויי קניין חבור, מיליות נטויות, כינויים מושמטים וכינויי ׀ (אפס).

העיסוק באזכורים אינו שרירותי, שכן פענוח נכון של אזכורי הילד באמצעות הבנת תחליפיו הלשוניים הוא קריטי להבנת הנקרא בטקסט הקצר והדחוס הזה.

מחווין (כולל הסברים ודוגמות)

הקריטריונים	רמה 4	רמה 3	רמה 2	רמה 1
תוכן	זוהו נכון ארבעה אזכורים שונים של הילד.	זוהו נכון שלושה אזכורים שונים של הילד.	זוהו נכון שני אזכורים שונים של הילד.	זוהו אזכור אחד לכל היותר (כל השאר אם צוין – אינו רלוונטי).
מבע	נעשה שימוש במונחים לשוניים מתאימים/ נכונים לתיאור דרכי האזכור.	לא תמיד נעשה שימוש במונחים לשוניים מתאימים/ נכונים לתיאור דרכי האזכור. או: לא לכל המילים ישנו הסבר או שההסברים חלקיים.	תיאור דרכי האזכור חסר/ לקוי/ עמום/ אינו ברור.	אין תיאור של דרך האזכור, או שהתיאור לקוי/ עמום/ אינו ברור.

06

07

רמה 4 תשובות אפשריות:

1. "בני" (שורה 1)
2. "שלי" (שורה 3): כינוי הקניין הפרוד "שלי", שמופיע במקום המילה "בן" או "ילד". הכוונה במשפט היא: "עוקבות עיניי אחרי הילד שלי".
3. "הוא" (שורה 4): כינוי הגוף השלישי (נסתר) המציין את הנושא במשפט. את המשפט אפשר לשנות כך: "הוא חטפן גרוע מאוד".
4. "הוא" (שורה 4): כינוי הגוף השלישי (נסתר), המציין את הנושא במשפט ("הנה הוא עט...").
5. "הוא" (שורה 6): כינוי הגוף השלישי (נסתר), המציין את הנושא במשפט ("הוא יבוא וכיסו ריקים").
6. "כיסו" (שורה 6): כינוי קניין חבור שמציין: "הכיסים של הילד", ובא כתחליף לציון מפורש של הילד.
7. "ירש" (שורה 6): כינוי Φ , סימן כזה המופיע בפועל כתחליף לשוני למילים: "הילד ירש".
8. "לו" (שורה 9): לו – לבן שלי. מילית היחס הנטויה באה כתחליף למילה "ילד".
9. "מלחמת קיומו" (שורה 9): כינוי קניין חבור שבא כתחליף לשוני על-מנת לציין: מלחמת הקיום של הילד.
10. "עד שיגדל" (שורה 10): כינוי Φ , סימן כזה הנמצא בפועל ובא כתחליף לשוני ל"עד שהילד יגדל".

רמה 3 ■ חטפן גרוע הוא מאוד. הוא, בגוף שלישי, מתכוון לילד.

סימן רע הוא זה לו – בשבילו, בשביל הילד.

עד שיגדל – הוא, הילד, יגדל. בפועל יגדל חבוי הוא.

הערות: התלמיד הבחין יפה בהבדל בתפקיד של המילה "הוא" בין שני האזכורים שציין; באזכור השני ("בשבילו") אין ניתוח לשוני. ההסבר לאזכור השלישי מעיד על "חוכמת ההיבחנות" שבזכותה ניצל ביעילות את הדוגמה הנתונה.

רמה 2 ■ שלי, שיצא מגופי.

מלחמת קיומו: מלחמת הקיום שלו, של הילד.

ביתנו – שלי ושל הילד.

הערות: ההסבר לאזכור הראשון ("שלי") הוא סמנטי, ומבוסס על ידע עולם, ולא לשוני. בהסבר לאזכור השני הכותב אינו מציין את המונח הלשוני, עם זאת, ההסבר, כמובן, נכון מבחינת ההקשר. האזכור השלישי אינו רלוונטי, משום שהמילה "ביתנו" לא מרמזת לילד, אלא לבית המשפחה.

רמה 1 ■ שלי – של הבן.

יגדל, וגם ראיתי ויכולתי.

הערות: התשובה הראשונה מעידה על אי-הבנה של הטקסט. בתשובה השנייה רק המילה "יגדל" היא רלוונטית, וגם לה אין הסבר.

